

УДК 37(051):004

Кропочева Наталія Миколаївна

науковий співробітник відділу науково-реферативної інформації

Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна

veritas635@mail.ru

ЕЛЕКТРОННІ ФАХОВІ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ НАУКОВОЇ ПЕРІОДИКИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті порушується актуальна наразі проблематика становлення, сучасного стану і перспектив розвитку вітчизняних електронних фахових видань з педагогіки. У контексті даного дослідження здійснено історичний екскурс у розвиток електронних видань у світі й Україні загалом і фахових видань зокрема. Проведено компаративний аналіз вітчизняної і зарубіжної правової бази існування електронних видань. Досліджено структуру і програмне забезпечення вітчизняних електронних фахових видань з педагогіки. На підставі отриманих результатів сформульовано висновки й розроблено пропозиції щодо вдосконалення перспектив розвитку електронних видань в педагогічній сфері.

Ключові слова: електронне фахове видання; електронний журнал; електронно-комунікаційні технології.

1. ВСТУП

Розвиток сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, зростання кількості інформації все більше визначають сутність нашої епохи, вимагають широко їх використання у різних сферах життя, науки, освіти та виробництва.

Саме тому визначальна роль у процесі наукової комунікації належить електронним періодичним виданням, перевага яких полягає в тому, що публікація в них дозволяє вченим брати участь у наукових дискусіях, мати доступ до актуальної наукової інформації. В одних випадках публікація в періодичних виданнях дозволяє автору створювати нові інформаційні повідомлення, в інших — допомагає зрозуміти вже існуючі, отримати доступ до публікацій як через он-лайн мережу, так і через спеціалізовану мережу певного закладу, зокрема бібліотеки. Їх використання відкриває нові творчі можливості для наукового співробітництва і створення нових знань, для поглиблення науково-педагогічної комунікації і підвищення престижу як окремих науковців, так і науково-освітніх організацій загалом у міжнародних наукових співтовариствах. З'явилась й уже тривалий час функціонує низка вітчизняних електронних фахових видань з педагогіки, які останнім часом суттєво розширили науковий інформаційний простір для педагогічних досліджень, зробили їх більш доступними для науковців і практиків даної сфери.

На нашу думку, означене питання знаходиться на перетині знань таких наук як бібліотечознавство, інформатика та документознавство. Така багатозначність нового виду ресурсу спричинила появу низки інформаційно-аналітичних досліджень міждисциплінарного характеру, спрямованих на аналіз світових тенденцій у розвитку традиційних й електронних видань, висвітлення загальних проблем розвитку вітчизняних електронних наукових журналів, їх інформаційного наповнення, переваг та недоліків як засобу науково-педагогічної комунікації тощо. Розв'язанню вищезазначених проблем присвячено наукові праці зарубіжних і вітчизняних дослідників: Д. Крума, А. Мантена, Н. Я. Зайченко, О. Л. Лаврик, Н. А. Хміль, Г. Шемаєвої, Т. О. Ярошенко та інших фахівців.

Варто зауважити, що, незважаючи на актуальність і певну розробленість тематики електронних видань загалом, стан, розвиток та перспективи електронних фахових видань з педагогіки зокрема, гостро потребує всебічного наукового аналізу. Точкове висвітлення окремих аспектів розвитку електронних журналів у системі наукових комунікацій є недостатнім і потребує системних, ґрунтовних досліджень.

Метою статті є порівняльна характеристика розвитку, становлення, а також проведення всебічного аналізу й оцінки сучасного становища вітчизняних електронних фахових видань з педагогіки й перспектив їх представлення в українському сегменті глобального інформаційного простору.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час дослідження було дотримано принципи наукової об'єктивності і системності висвітлення явищ. У процесі дослідження використано контент-аналіз, метод класифікації (класифікація електронних видань), статистичний (визначення кількісно-якісних показників розвитку електронної вітчизняної періодики; логічні методи аналізу: порівняння, узагальнення та інші).

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Новітня історія науки свідчить, що поява наукових фахових видань є найефективнішим засобом наукової комунікації, пріоритетним чинником для вибору публікації, результатів досліджень, презентації ідей, теорій, різноманітної науково-технічної інформації та комунікації фахівців. Ця ефективність пов'язана, у першу чергу, з порівняно невисокими фінансовими витратами на їх розміщення. Попри це, публікації в фахових виданнях впливають на рейтинг ученого завдяки посиланням на його праці, забезпечують продовження розпочатих досліджень й інтернаціоналізують наукові зв'язки.

Уже понад 350 років, як з'явилися друковані наукові видання, основними завданнями яких були і залишаються реєстрація авторства досліджень і визначення рівня його якості рецензуванням [13].

Усі функції і завдання, які тривалий час виконували друковані фахові видання, з появою електронних фахових видань доповнилися тими перевагами, які забезпечують ІКТ. Головною з цих переваг є пошукові сервіси мережі Інтернет, механізми пошуку інформації в тематичних каталогах, індексних базах даних, з допомогою яких у короткі терміни можна знайти потрібну інформацію.

Вважається, що перший етап — етап появи електронних журналів — тривав з 1990 до 1995 р. Перші електронні журнали виникли в галузі гуманітарних і соціальних наук. У 1990 р. у США було започатковано один із перших електронних журналів, що розміщені в Інтернеті — *Psycoloque* [14].

Його інноваційність полягала у запровадженні відкритого рецензування групою фахівців в електронному середовищі. У тому ж році Інститут наукової і технічної інформації (INIST), який є французьким центром документації, розпочав (оцифрування 1500 міжнародних наукових журналів на систематичній основі. У першому виданні «Довідника» з електронних журналів, бюлетенів та академічних проблем (*Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion*), який вийшов друком у 1991 р., міститься інформація про 27 електронних видань, сім з яких мали оглядовий характер.

Наступний етап пов'язують з появою веб-технологій як простої в користуванні системи для мережевої комунікації. Саме завдяки активному розвитку веб-технологій електронні журнали стали альтернативою традиційній друкованій формі. 1997 р. став роком створення великої кількості служб, які працюють з електронними журналами: Blackwells Electronic, Journal Navigator, SwetsNet, Information Quest, Collection Online тощо. [14].

За чверть століття — від появи перших електронних фахових журналів наприкінці 1980-х у світовій мережі — їх кількість станом на 2012 рік сягнула понад 45 тисяч. Таке стрімке зростання суттєво витіснило традиційні видання на паперових носіях, що, на думку деяких експертів, може спричинити припинення їх видавництва [7].

Електронні видання завдяки стрімкому розвитку і змінам у технологіях пройшли шлях від порівняно примітивного формату plain text через Listery, згодом електронну пошту і FTP до сучасного виду електронного видання. За цей час в електронних журналах розроблено зручний інтерфейс, а світові телекомунікаційні мережі стали більш координуваними.

WWW-технології, що набули розвитку на початку 90-х років, зручно поєднали текст і зображення видання з гіперпосиланнями. Це дало поштовх для наступного етапу розвитку електронних видань, який окрім цього ознаменувався появою форматів PDF та HTML, а зрештою і SGML, XHTML, XML, Metadata, стандартів відкритого доступу URL, SFX та гіпертекстових зв'язків, які стандартизують обмін метаданими.

Наразі електронні фахові видання розвиваються у таких формах, як відкриті журнали і депозитарії, тобто моделі відкритого доступу, застосування яких внесло зміни не стільки технологічні, а більше організаційні та фінансові у процес свого функціонування. Відкритий доступ забезпечує й у найближчому майбутньому забезпечуватиме не тільки постійне зростання кількості наукових публікацій, але і збільшить їхню аудиторію.

Сучасна форма електронного видання не є остаточно усталеною, вона перебуває в перманентному процесі трансформації, що у першу чергу спричинено триваючим розвитком ІКТ, як технологічної платформи електронного видання.

Аналіз останніх досліджень дає можливість констатувати, що лідерство у технологічних інноваціях електронного журналу залишається за США, Канадою та провідними країнами Західної Європи.

Україна належить до країн Східної Європи, для яких характерним є уникнення технологічних експериментів в електронному видавництві й послідовне впровадження технологій, що вже пройшли опробування і набули певного поширення. Порівняно із станом справ у розвинутих країнах, вітчизняне електронне фахове видавництво перебуває на початковому етапі, проте, практично до всіх електронних фахових видань є вільний доступ, що дає можливість прогнозувати позитивну динаміку їх розвитку порівняно з паперовими виданнями (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз кількісного співвідношення друкованих і електронних фахових видань (у т. ч. з педагогіки станом на 2013 р.)

Показник	Друковані фахові видання	Електронні фахові видання	Відхилення	
			абсол., од.	відн., %
Загальна кількість, од.	1416	31	1385	97,8
у т.ч. з педагогіки	87	6	81	93,1
Питома вага, %	6,1	19,4	13,3	-

Як видно з табл. 1, аналіз традиційних фахових видань показав, що їх загальна кількість складає 1416 одиниць, серед яких видань з педагогічної наукової галузі 87 одиниць, що складає 6,1 % у загальній кількості. У той же час затверджених Президією ВАК України електронних фахових видань наразі 31 одиниця, у тому числі в науковій галузі педагогіки 6 одиниць, що складає 19,4 %. Тобто, незважаючи на різницю в кількісному співвідношенні традиційних і електронних фахових видань, у складі електронних — питома вага на 13,3 % більша, ніж у друкованих.

Для порівняння слід зауважити, що в Російській Федерації загалом зареєстровано 34 електронних фахових видання, що рецензуються ВАК Росії, серед них 6 журналів педагогічної тематики. Як можна побачити, ці показники наявності електронних фахових видань загалом і педагогічних зокрема майже тотожні вітчизняним.

Іншим актуальним питанням, яке стосується в тому числі і сфери електронного видавництва, є вчасність й адекватність реагування на її розвиток вітчизняної нормативно-правової бази, адже її наявність може забезпечити прискорення й оптимізацію її розвитку.

У цьому контексті актуальною є процедура державної стандартизації. Під нею розуміється діяльність, яка полягає у впорядкуванні в певній сфері (у даному випадку в електронному видавництві) понять і процедур. Стандартизацією встановлюються загальні положення для умов багатократної реалізації певних завдань. Здійснюється це шляхом розробки і публікації стандартів з метою раціонального використання ресурсів, підтримки і розвитку конкурентоспроможності результатів діяльності, а також відповідності рівню сучасного технологічного розвитку.

Стандартизація видавничої справи в незалежній Україні почалась в 1995 році із затвердженням ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» [2], який в частині видів видань відповідає міжнародному стандарту ISO 5127:2001. Стандарт поширюється на видавничу продукцію і встановлює не тільки її терміни, але й визначає її види, що необхідно для впорядкування і розвитку видавничої справи. Проте, у переліку видів видань немає електронних видань, що можна пояснити відсутністю їх активного розвитку на той період.

Тривалий час вітчизняне електронне видавництво не було стандартизоване, що деякою мірою стримувало його розвиток. Тільки 2010 року Держстандартом України було розроблено і затверджено стандарт ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні: Основні види та вихідні відомості» [3], який установлює основні види електронних видань (табл. 2), склад і розміщення в них основних відомостей. Призначення положень стандарту стосується суб'єктів, які займаються випуском і розповсюдженням електронних видань.

Таблиця 2

Основні види електронних видань

№з/п	Класифікаційна ознака	Види
1.	За наявністю друкованого еквівалента	– електронний аналог (копія, версія) друкованого видання; – самостійне електронне видання
2.	За природою основної інформації	– текстове (символьне); – образотворче; – звукове; – програмний продукт; – мультимедійне
3.	За цільовим призначенням	– офіційне; – суспільно політичне; – наукове; – науково-популярне;

		<ul style="list-style-type: none"> – популярне; – виробничо-практичне; – навчальне; – літературно-художнє; – релігійне; – довідкове; – видання для дозвілля; – рекламне
4.	За технологією використання	<ul style="list-style-type: none"> – локальне; – мережеве; – комбінованого використання
5.	За характером взаємодії з користувачем	<ul style="list-style-type: none"> – детерміноване; – недетерміноване (інтерактивне)
6.	За періодичністю	<ul style="list-style-type: none"> – неперіодичне; – періодичне; – продовжуване; – оновлюване
7.	За структурою	<ul style="list-style-type: none"> – одностинне; – багаточастинне; – серійне

* Упорядковано автором за даними ДСТУ 7157:2010 [3]

Відповідно до класифікації, систематизованої в табл. 2, електронні фахові видання з педагогіки можуть бути за наявністю друкованого еквіваленту як електронним аналогом друкованого видання, так і самостійним; за природою основної інформації — текстовим (символьним); за цільовим призначенням — науковим; за технологією використання — мережевим; за характером взаємодії з користувачем — детермінованим; за періодичністю — періодичним, продовжуваним або оновлюваним; за структурою — багаточастинним або серійним.

Слід відзначити суттєве запізнення впровадження даного стандарту порівняно з пострадянськими країнами, адже Міждержавна рада зі стандартизації, метрології та сертифікації затвердила ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания: Основные виды и выходные сведения: Межгосударственный стандарт» [1]. У результаті ще у 2001 році цей стандарт став нормативним документом для 9 пострадянських країн. Україна у прийнятті не брала участі. Порівняння українського і міждержавного стандартів не виявило суттєвих відмінностей між ними — вони практично тотожні.

Однією з останніх нормативних новацій стало Положення про електронні освітні ресурси, затверджені наказом Міністерства освіти у 2012 році. Ним визначено, що електронне видання є електронним документом, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді, що за визначеною вище класифікацією (табл. 2) відноситься до самостійного електронного видання. Також визначено поняття електронного аналога друкованого видання, під яким розуміється електронне видання, що в основному відповідає друкованому, зберігаючи розташування на сторінці тексту, ілюстрацій, посилань, приміток тощо [10].

Отже, нормативно-правове забезпечення електронного видавництва є надзвичайно актуальним для України в забезпеченні наукової педагогічної спільноти і педагогів-практиків своєчасною і якісною інформацією про результати наукових досліджень у педагогічній галузі знань за допомогою використання сучасних інформаційних технологій.

Незважаючи на запізнення із впровадженням законодавчо-правового регулювання електронного видавництва, фахові електронні видання з педагогіки представлені наступними виданнями (табл. 3).

Таблиця 3

Фахові електронні видання з педагогіки і їх класифікація

№ з/п	Назва видання	Засновник / рік заснування	Режим доступу	Класифікація за стандартом [13; 14] / класифікація за [17]
1.	Теорія і методика управління освітою	ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України / 2008	http://tme.umo.edu.ua/	Самостійне, текстове, наукове, мережеве, детерміноване, періодичне, серійне / оригінальне
2.	Науковий вісник Донбасу. Серія «Педагогічні науки»	Луганський національний університет ім. Т. Шевченка, Донбаський державний технічний університет / 2007	http://nvd.luguniv.edu.ua/	Самостійне, текстове, наукове, мережеве, детерміноване, періодичне, серійне / оригінальне
3.	Народна освіта	Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Інститут педагогіки НАПН України, Міжнародний освітній фонд ім. Я. Мудрого / 2006	http://narodnaosvita.kiev.ua/	Самостійне, текстове, наукове, мережеве, детерміноване, періодичне, серійне / оригінальне
4.	Інформаційні технології і засоби навчання	Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Центральний інститут післядипломної освіти НАПН України / 2006	http://journal.iitta.gov.ua/	Самостійне, текстове, наукове, мережеве, детерміноване, періодичне, серійне / оригінальне
5.	Освітологічний дискурс	Київський університет імені Б. Грінченка МОН України	http://innovations.kmpu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=12&Itemid=13	Самостійне, текстове, наукове, мережеве, детерміноване, періодичне, серійне / оригінальне
6.	Вісник Національної академії Державної прикордонної служби	Державна академія прикордонної служби України / н/д	н/д	н/д

Розглянутий в табл. 3 перелік електронних фахових видань України засвідчив, що за класифікацією, яка поділяє їх на паралельні, оригінальні та інтегровані [3], усі вони є оригінальними, тобто це електронні журнали, які розповсюджуються виключно в електронній формі. Вони не є копіями, тобто електронними версіями традиційних друкованих видань або відсканованими архівами в Інтернеті, тобто не є паралельними. Хоча загалом для електронних видань саме ця форма є найбільш розповсюдженою, адже не потребує великих затрат, у тому числі і фінансових. Також усі електронні фахові видання з педагогіки не є інтегрованими, адже не є розширенням і доповненням традиційного друкованого видання.

За класифікацією, унормованою і визначеною ДСТУ 7157:2010 «Видання електронні: Основні види та вихідні відомості» [3] сучасні вітчизняні електронні видання з педагогіки за сімома класифікаційними ознаками відносяться до:

- самостійних, адже не мають традиційних друкованих аналогів;
- текстових, адже наповнені переважно текстовим контентом, що допускає посимвольну обробку;
- наукових, унаслідок того, що їх вміст є відомостями теоретичних та/або експериментальних досліджень, а також науково підготовленими дослідженнями;
- мережових, внаслідок доступності видань необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі;
- детермінованих, адже їхні параметри, зміст та спосіб взаємодії визначені тільки видавцем і не можуть бути зміненими користувачем;
- періодичних, унаслідок їх виходу через певні проміжки часу, з практично постійною кількістю виходів номерів (випусків) на рік, що не повторюються за змістом, типово оформлені, датовані та пронумеровані, з одним заголовком;
- серійні, тобто є сукупністю томів, що об'єднані спільністю задуму, тематики, цільовим та читацьким призначенням.

Отже, наразі ВАК України було зареєстровано 6 електронних фахових видань з педагогіки, класифікація і загальні характеристики яких визначено в табл. 3. Далі слід навести детальніший опис і порівняльний аналіз кожного з них.

Електронний фаховий журнал «Теорія і методика управління освітою» засновано ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» у 2008 році. Отримав фахову реєстрацію у ВАК України відповідно до Постанови Президії ВАК №2-05/2 від 27.05.2009 року. До тематики видання відносяться педагогіка, психологія, управління освітою, методики дистанційної освіти, методологія, теорія та історія інформатизації освітянської галузі; актуальні питання інформаційних технологій і засобів навчання, правові аспекти формування і використання інформаційного освітнього простору; шляхи підвищення ефективності дистанційного навчання, управління персоналом, економіка освіти, соціально-педагогічний і соціально-економічний менеджмент.

Зовнішній вигляд головної сторінки веб-сайту журналу зображено на рис. 1.

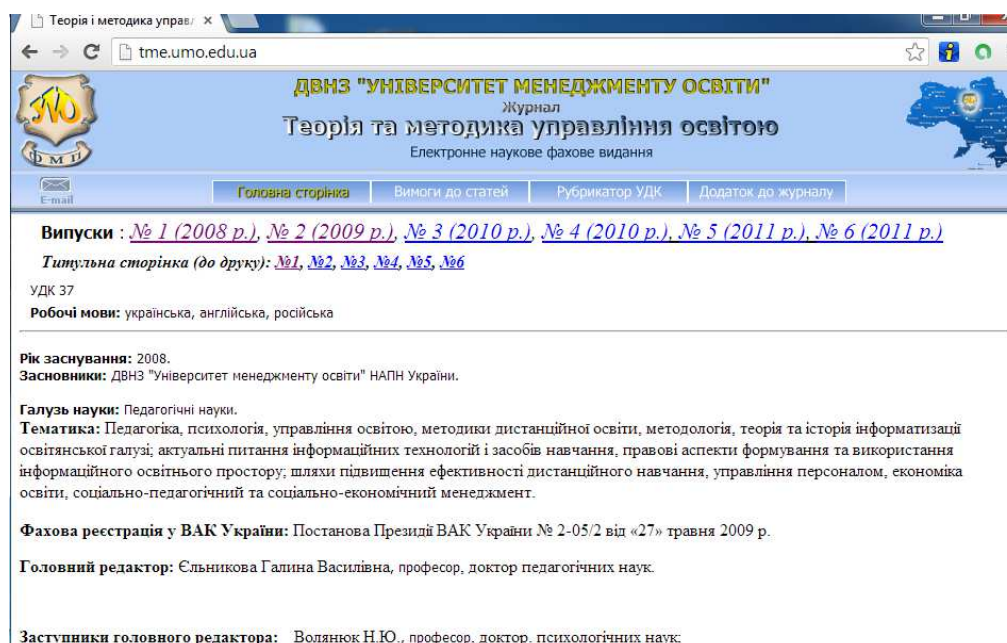

Рис. 1. Головна сторінка веб-сайту електронного фахового журналу «Теорія і методика управління освітою»

Видання має зручний інтерфейс (рис. 1), що передбачає наявність чотирьох вкладок:

1) головна сторінка із зазначенням основних характеристик журналу. З неї можна перейти в архів номерів, у якому є шість журналів за період з 2008 до 2011 років. За 2008 і 2009 роки періодичність виходу журналу — 1 раз на рік, а за 2010 і 2011 роки — уже 2 рази на рік. Окремо пропонуються титульні сторінки до друку. Аналіз динаміки кількості публікацій представлено на рис. 2;

2) окремою вкладкою авторам пропонується ознайомлення з вимогами до написання й оформлення наукової статті;

3) вкладка «Рубрикатор УДК» в галузі «Народна освіта. Виховання. Навчання Організація дозвілля» пропонує авторам 9 рубрик, що досить зручно для визначення відповідного фаховій публікації коду УДК. Серед них є такі: організація виховання і освіти. Школотзнавство; зміст та форма діяльності у дошкільному вихованні й початковому навчанні; дошкільна освіта і виховання; загальна шкільна освіта; загальноосвітня школа; позашкільна загальна освіта; самоосвіта; професійна і середня освіта; вища освіта; організація дозвілля;

4) вкладка «Додатки» містить три підвкладки з додатковими матеріалами, датованими 2010 роком.

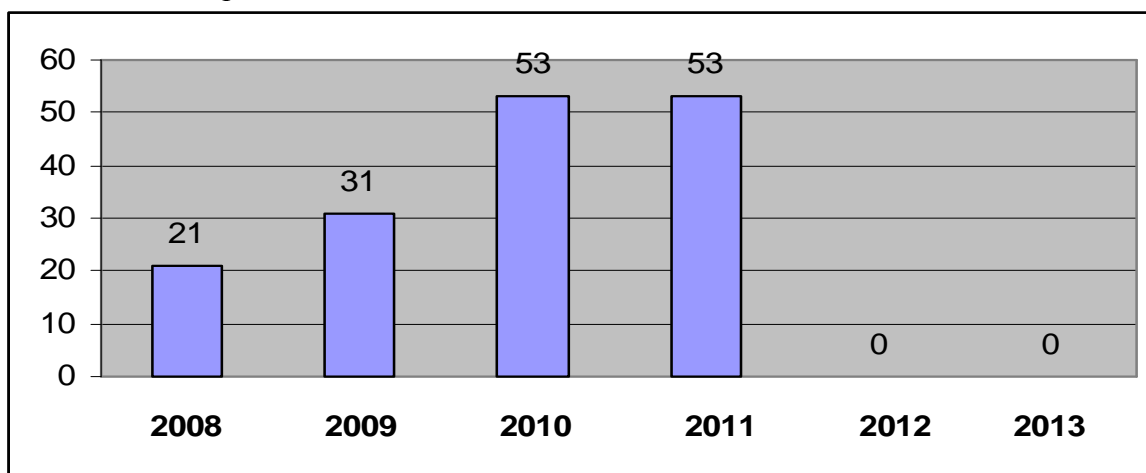

Рис. 2. Динаміка кількості розміщених статей у фаховому електронному виданні «Теорія і методика управління освітою» за період 2008–2013 рр.

Отже, незважаючи на зручний інтерфейс, вільний доступ до матеріалів та інші зручності, які надає електронне фахове видання авторам і користувачам, протягом 2012 і 2013 років на ньому не спостерігалось ніякої активності (рис. 2). Аналіз динаміки кількості опублікованих статей свідчить про активний початок діяльності протягом 2008 і 2009 років, за які відбулося стрімке їх зростання, стабілізація у 2010 і абсолютний спад активності з 2012 й дотепер.

Наступним у переліку є електронне наукове видання «Науковий вісник Донбасу», який було засновано у 2007 році. Видання надає можливість розміщувати результати наукових досліджень не тільки в педагогічних, а й у технічних науках. «Науковий вісник Донбасу» став фаховим відповідно до Постанови Президії ВАК України в травні 2009 року. Станом на сьогодні вісник виходить із періодичністю 4 рази на рік. Засновником видання є Державний заклад «Луганський національний університет ім. Т. Шевченка». З головної сторінки є можливість перейти до змісту поточного номеру видання (рис. 3).

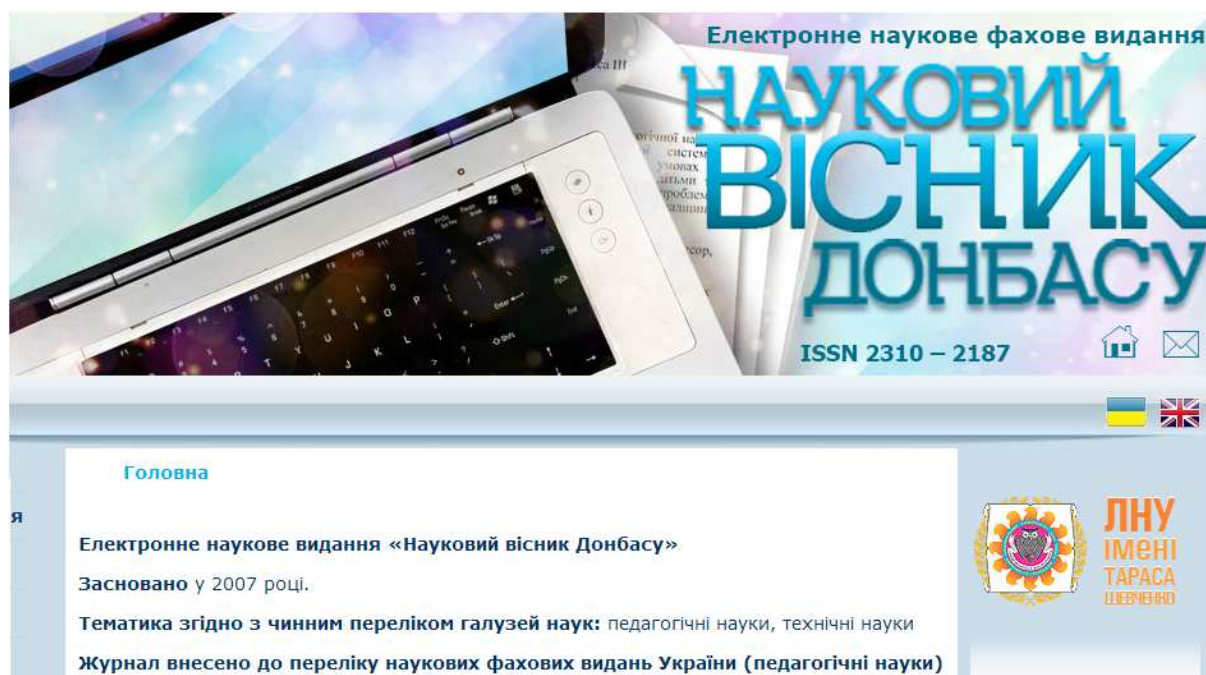

Рис. 3. Головна сторінка веб-сайту електронного фахового журналу «Науковий вісник Донбасу»

Попри це, на головній сторінці є ще 4 вкладки:

- вкладка «Редакційна колегія» ознайомлює з персональним складом редколегії видання;
- вкладка «Архів номерів» надає можливість вільного й оперативного доступу до всіх номерів видання, починаючи з першого. Загалом за період з 2007 року вийшло 25 номерів, причому спершу у 2007-у видання виходило 4 рази на рік, потім у період 2008–2009 роки двічі. Аналіз динаміки кількості публікацій унаочнено на рис. 4;
- зміст вкладки «Вимоги до статей» практично ідентичний до вимог ВАК України;
- вкладка «Контакти» містить лише адресу й електронну пошту.

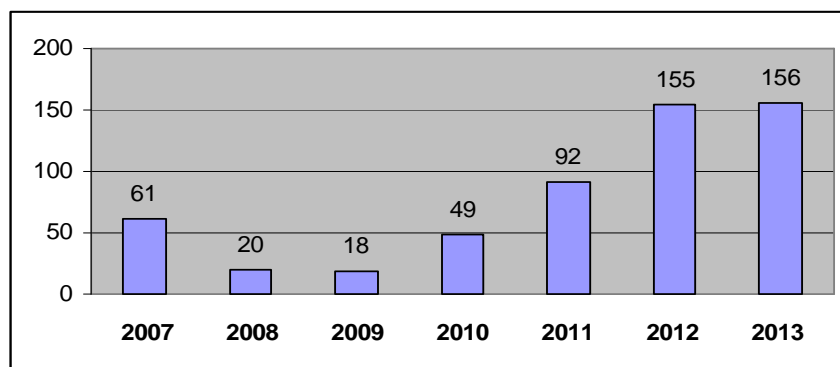

Рис. 4. Динаміка кількості розміщених статей у фаховому електронному виданні «Науковий вісник Донбасу» за період 2007–2013 рр.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що електронне наукове видання «Науковий вісник Донбасу» динамічно розвивається. Свідченням цьому є не тільки стабільність виходу 4 рази на рік протягом більше ніж 4 років, а й аналіз динаміки кількості опублікованих наукових статей. Незважаючи на певний її спад протягом 2008–2009 років, починаючи із 2010-го до 2013 включно, спостерігається планомірне зростання, яке сягнуло у звітному 2013 році кількості в 156 одиниць. Також слід відзначити, що останній рік спостерігається кількісна стабілізація, що, напевно, ознаменує цей тренд і на майбутнє. Додатковою перевагою видання є двомовність сайту (українська, англійська).

Наступним для розгляду є наукове фахове видання «Народна освіта», що було засноване спільно Київським обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних кадрів, Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України та Міжнародним благодійним фондом ім. Ярослава Мудрого у 2006 році. Відповідно до Постанови Президії ВАК України від 26.01.2009 року фахове видання включено до переліку наукових фахових видань. Проблематикою видання стало висвітлення питань теорії і практики освітньої галузі. Періодичність виходу — тричі на рік. Головна сторінка видання має такий вигляд (рис. 5).

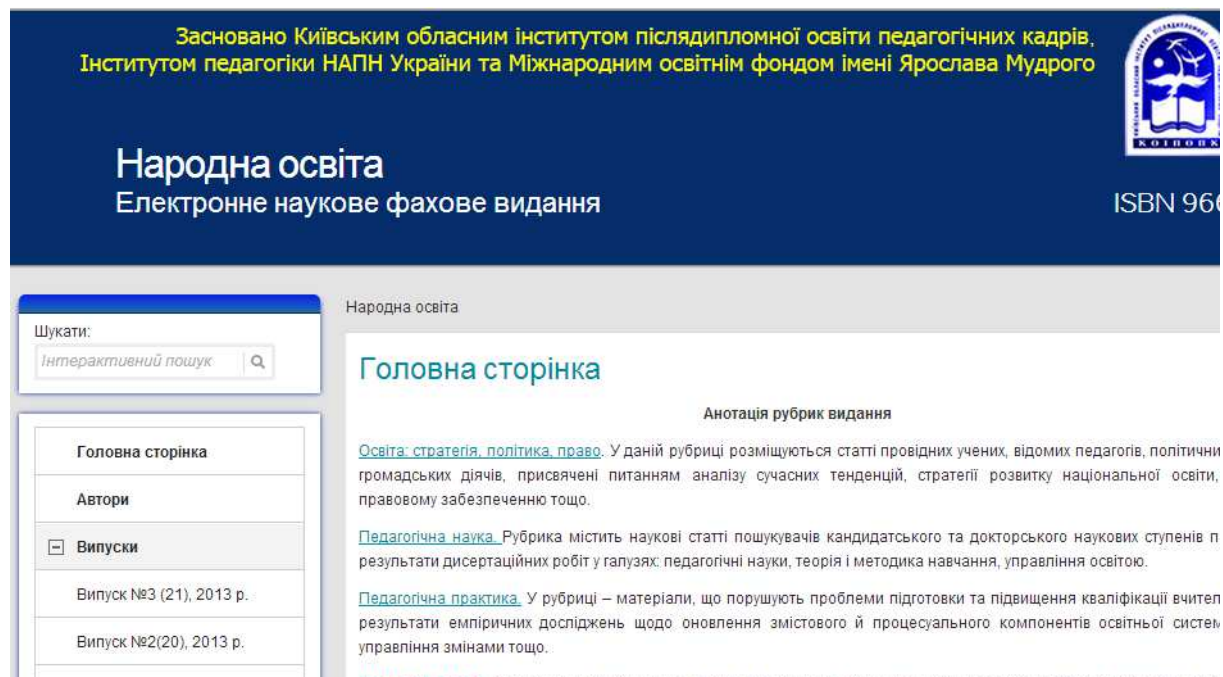

Рис. 5. Головна сторінка веб-сайту електронного фахового журналу «Народна освіта»

Видання також пропонує відвідувачам подібний набір вкладок:

- вкладка «Автори» є за своєю суттю алфавітним переліком авторів розміщених статей, які з кожним виданням оновлюються;
- вкладка «Випуски» у відкритому доступі містить всі номери поточного року, а також архів за попередні роки, аналіз динаміки кількості публікацій наведено на рис. 6;
- вкладка «Рубрики» надає можливість продивитися всі статті на певну тематику за всі періоди, що створює додаткові зручності в пошуку;

- вкладка «Інформація для авторів», окрім стандартних вимог для статей, додатково містить інформацію для рецензентів, бібліотекарів та політику редакційної етики.

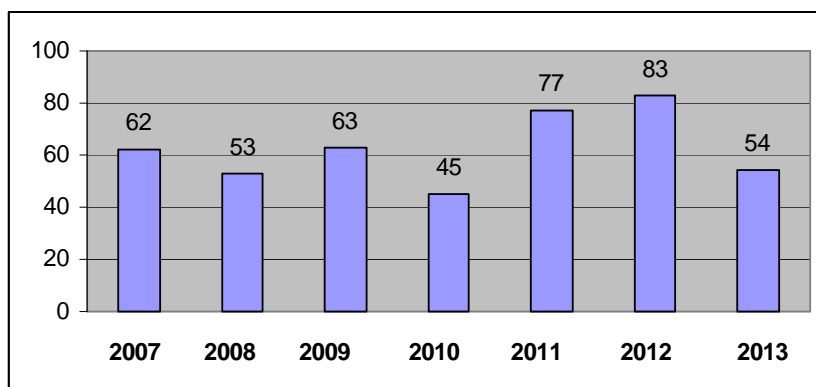

Рис. 6. Динаміка кількості розміщених статей у фаховому електронному виданні «Народна освіта» за період 2007–2013 рр.

Вказана динаміка виходу номерів і кількості публікацій видання «Народна освіта» свідчить про стабільну діяльність журналу, починаючи із заснування, і дотепер.

Електронне наукове фахове видання «Інформаційні технології і засоби навчання», засноване у 2006 році Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання, стало фаховим у квітні 2007 року.

Видання підтримує 9 рубрик, які містять розробки з педагогіки, психології, дидактики, методики дистанційної освіти, теорії та історії інформатизації освітньої галузі, питання інформаційних технологій і засобів навчання в сучасних педагогічних системах, розробки і впровадження освітніх програмно-технічних засобів.

Видання переведено на інноваційну для вітчизняного електронного фахового видавництва видавничу платформу Open Journal System (OJS), що є програмним забезпеченням із відкритим кодом для ведення рецензованих журналів, створених за «Проектом загальнодоступних знань». Метою її розроблення є сприяння розвитку рецензованих публікацій з відкритим доступом, надання технічної інфраструктури не тільки для презентації в Інтернеті журнальних статей, але й для усього процесу редакційного управління. OJS розраховано на осіб, які виконуватимуть функції редактора, управляючого виданням, рецензента, автора та читача.

Це програмне забезпечення побудоване за архітектурою з додатками, деякі з яких включають інструменти для полегшення індексації в Google Академія і PubMed Central, додаток, що надає інформаційні потоки RSS/Atom, додаток COUNTER, що забезпечує ведення статистики і складання звітів.

Для полегшення взаємодії з читачем, включено інструменти для читання, що забезпечують доступ до необхідних досліджень та інших джерел і баз даних відкритого доступу. Ця платформа має тримовну версію — українська, англійська, російська (рис. 7).

Перший випуск (том) видання побачив світ у 2006 році і за цей час було видано 37 таких томів, що дає змогу стверджувати, що за кількістю видань й опублікованих статей «Інформаційні технології і засоби навчання» тримає лідерство серед електронних фахових видань з педагогіки.

Рис. 7. Головна сторінка веб-сайту електронного фахового журналу «Інформаційні технології і засоби навчання»

Електронне наукове фахове видання «Освітологічний дискурс» за галуззю педагогіки анонсує такі рубрики: загальна педагогіка та історія педагогіки, теорія та методика навчання, корекційна педагогіка, теорія і методика професійної освіти, соціальна педагогіка, теорія і методика виховання та управління освітою, дошкільна освіта.

Сторінка видання містить посилання на вкладення порядку подання статті, вимог до статей, вимог до статей ВАК та правил оформлення списку літератури (рис. 8).

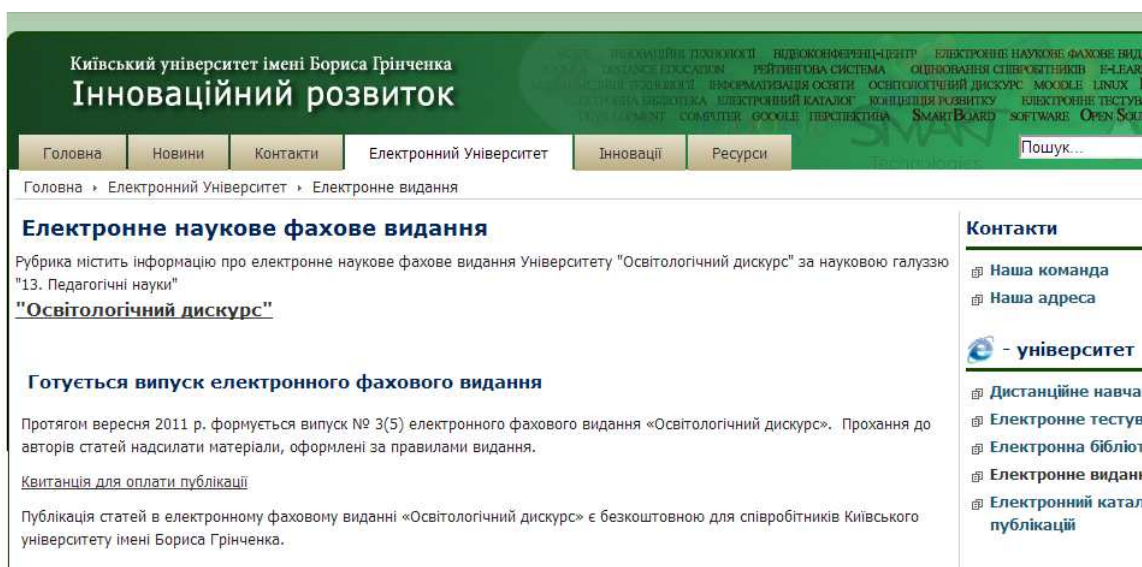

Рис. 8. Головна сторінка веб-сайту електронного фахового журналу «Освітологічний дискурс»

Сторінка журналу доволі нескладна. Він видавався чотири рази — два у 2010 р. і два у 2011 році, усього було опубліковано 60 наукових статей. Далі «Освітологічний дискурс» не видавався.

Останнє розглянуте в табл. 3 електронне наукове фахове видання «Вісник Національної академії Державної прикордонної служби», що є у переліку ВАК України як, у тому числі і педагогічне видання, взагалі не видається, і, відповідно, статистичні дані щодо нього відсутні.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На підставі проведених досліджень можна констатувати, що розвиток вітчизняного електронного видавництва загалом відбувався із значним відставанням від загальносвітових тенденцій. Проте кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався доволі бурхливим його розвитком, що суттєво наблизило галузь до світових трендів.

Паралельно з цим початок розвитку електронного фахового видавництва в галузі педагогіки припадає на 2006–2008 роки, на які прийшлося заснування всіх існуючих наразі видань.

Детальне дослідження діяльності шести фахових наукових видань з педагогіки, що зареєстровані ВАК України, показало тільки формальне існування електронного видання «Вісник Національної академії державної прикордонної служби», припинення видавничої діяльності двох видань: у 2012 «Теорії і методики управління освітою», перший примірник якого вийшов у 2008-у й «Освітологічного дискурсу», що здійснив тільки 4 випуски у 2010-у і 2011 роках.

Стабільно функціонують і розвиваються три видання: «Науковий вісник Донбасу», «Народна освіта» та «Інформаційні технології і засоби навчання». Дослідження цих електронних наукових фахових видань з педагогіки показало, що як з інформаційно-технологічної, так і з публіцистичної сторін лідером є видання «Інформаційні технології і засоби навчання».

Відповідно до отриманих результатів дослідження і більш динамічного й ефективного розвитку галузі, слід за прикладом видання «Інформаційні технології і засоби навчання» перевести решту видань на використання видавничої платформи Open Journal System (OJS), яка передбачає набір інструментальних засобів, необхідних для забезпечення технологічного супроводу повного циклу публікації наукових журналів.

Для ефективного використання електронних фахових видань з педагогіки необхідна їх інтеграція в галузевий інформаційний ресурс мережі освітянських бібліотек НАПН України і МОН України.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці інформаційного забезпечення процесу реферування електронних періодичних видань, представлення їх у реферативних базах даних з метою відображення структури сучасного знання в галузі педагогіки і досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб фахівців освітянської галузі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ГОСТ 7.83-2001. Электронные издания: Основные виды и выходные сведения Межгосударственный стандарт. — Минск, 2001.
2. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни і визначення. Держстандарт України. — К., 1995.

3. ДСТУ 7157:2010. Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості / Держспоживстандарт України. — Вид. офіційне. — Чинний з 20210-07-01. — К., 2010. — 17 с.
4. Зайченко Н. Я. Електронний реферативний журнал: яким йому бути? / Н. Я. Зайченко // Наук. пр. НБУВ. — 2002. — Вип. 8. — С. 379–383 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/articles/2002/02znjerz.html>.
5. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04 лютого 1998 року №74/98-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.
6. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09 січня 2007 року, № 537-V [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
7. Лаврик О. Л. Академическая библиотека в современной информационной среде / О. Л. Лаврик. — Новосибирск : ГНТБ СО РАН, 2003. — 251 с.
8. Наказ ВАК України “Про затвердження Порядку внесення електронних наукових фахових видань до Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/law/05vakelyvdan.pdf>.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України, Національної академії наук України та Вищої атестаційної комісії України від 30 вересня 2004 року N 768/431/547 “Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/law/04_vydan.html.
10. Положення про електронні освітні ресурси. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01 жовтня 2012 року №1060 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.
11. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук. Затверджено постановою Президії ВАК України від 06.10.2010 р. №3-05/6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vak.org.ua/fv/>.
12. Перелік електронних наукових фахових видань України. Затверджено постановою Президії ВАК України від 01.07.2010 р. №2-05/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vak.org.ua/fv/>.
13. Хміль Н. А. Українські електронні періодичні видання у галузі педагогіки / Н. А. Хміль // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 14–16 листоп. 2006 р. — Т. 2. — Луганськ, 2006. — С. 171–174.
14. Шемаєва Г. Електронні періодичні видання наукових установ України в системі наукових комунікацій / Г. Шемаєва // Бібл. вісник. — 2006. — № 5. — С. 8–13.
15. Ярошенко Т. О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки : монографія / Т. О. Ярошенко. — К. : Знання, 2010. — 215 с.
16. Ярошенко Т. О. Електронний журнал в системі інформаційних ресурсів бібліотеки: друга половина ХХ – початок ХХІ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук / Т. О. Ярошенко. — К., 2008. — 225 с.
17. Ярошенко Т. О. Електронний журнал у дзеркалі публікацій у професійній пресі / Тетяна Ярошенко // Вісник Кн. Палати. — 2006. — № 5. — С. 29–32.

Матеріал надійшов до редакції 28.01.2014 р.

ЭЛЕКТРОННЫЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ ИЗДАНИЯ ПО ПЕДАГОГИКЕ В СИСТЕМЕ НАУЧНОЙ ПЕРИОДИКИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Кропачева Наталия Николаевна

научный сотрудник отдела научно-реферативной информации

Государственная научно-педагогическая библиотека Украины им. В. А. Сухомлинского, г. Киев, Украина

veritas635@mail.ru

Аннотация. В статье поднимается актуальная проблематика становления, современного состояния и перспектив развития отечественных электронных специализированных изданий

по педагогике. В контексте данного исследования осуществлен исторический экскурс в процесс развития электронных изданий в мире и Украине в целом и профессиональных изданий в частности. Проведен компаративный анализ отечественной и зарубежной правовой базы существования электронных изданий. Исследована структура и программное обеспечение отечественных электронных профессиональных изданий в области педагогики. На основании полученных результатов сформулированы выводы и разработаны предложения по совершенствованию перспектив развития электронных изданий как одного из приоритетных направлений в системе формирования вторичных информационных ресурсов педагогической тематики.

Ключевые слова: электронное специализированное издание; электронный журнал; информационно-коммуникационные технологии.

ELECTRONIC PROFESSIONAL EDITIONS IN THE SYSTEM OF SCIENTIFIC PERIODICALS: STATE AND PROSPECTS

Nataliia M. Kropocheva

researcher of Scientific and abstract information department

V. A. Sukhomlinskyi State Scientific Pedagogical Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

veritas635@mail.ru

Abstract. The article highlights relevant current problems concerning the formation, present state and prospects of the development of the native electronic professional editions on pedagogy. The historical overview of the development of the electronic books in the world and in Ukraine in general, and also including the professional editions was made. It was conducted the analysis of national and international legal framework for existing electronic editions, as well as researched the structure and software of the native electronic professional editions on pedagogy. Based on the results, it was formulated the conclusions and developed some suggestions for the improvement of electronic editions.

Keywords: electronic professional edition; electronic journal; information and and communication technologies.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. GOST 7.83-2001. Electronic editions. Basic Types and outgoing Date / Interstate standard. — Minsk, 2001. (in Russian)
2. DSTU 3017-95. Edition. Main types. Terms and definitions / State Standard of Ukraine. — Kyiv , 1995. (in Ukrainian)
3. DSTU 7157:2010. Electronic Editions. Basic types and outgoing information. State Committee of Ukraine. — Official publication. — Valid from 2010-07-01. — Kyiv, 2010. — 17 s. (in Ukrainian)
4. Zaychenko N. Y. Electronic abstract journal: what must it be? / N. Y. Zaychenko / Science. Vernadskyi National Library of Ukraine. — 2002. — Vol. 8. — S. 379-383 [Electronic resource]. — Available from : <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2002/02znjerz.html>. (in Ukrainian)
5. The Law of Ukraine "About the National Program of Information " from 04.02. 1998 № 74/98-VR [Online]. — Available from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>. (in Ukrainian)
6. The Law of Ukraine "About the Fundamentals of the development of the Information Society in Ukraine for 2007–2015 " from 09. 01. 2007 № 537-V [Online]. — Available from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. (in Ukrainian)
7. Lavryk O. L. Akademic Library of Modern informational environment / O. L. Lavryk. — Novosibirsk : HNNTB SO RAN, 2003. — 251 s. (in Ukrainian)
8. Order HAC of Ukraine "About approval of the introduction of electronic scientific academic editions to the list of scientific academic editions, where the main results or dissertations may be published" [online]. — Available from : <http://www.nbuv.gov.ua/law/05vakelvydan.pdf>. (in Ukrainian)
9. Ministry of Education and Science of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine and the Higher Attestation Commission of Ukraine from 30.09. 2004 № 768/431/547 "On approval of the Electronic

- Scientific publications" [Online]. — Available from : http://www.nbu.gov.ua/law/04_vydan.html. (in Ukrainian)
10. Position of electronic educational resources. Approved by the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine from 01.10.2012 № 1060 [online]. — Available from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>. (in Ukrainian)
  11. List of scientific academic editions of Ukraine, where the results of dissertations for the doctor's degree and PhD may be published. Approved by the Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine of 06.10.2010 № 3-05/6 [Online]. — Available from : <http://vak.org.ua/fv/>. (in Ukrainian)
  12. List of electronic scientific academic editions of Ukraine. Approved by the Resolution of the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine dated 01.07.2010 № 2-05/5 [online]. Available from : <http://vak.org.ua/fv/>. (in Ukrainian)
  13. Hmil N. A. Ukrainian electronic periodicals in the field of pedagogy / N. A. Hmil // Information technologies in research and learning process: Materials II Intern. scientific-practical. conf., Lugansk, 14–16 Novemb. 2006. — Vol. 2. — Luhansk, 2006. — S. 171–174. (in Ukrainian)
  14. Shemayeva G. Electronic periodical publications of the scientific institutions of Ukraine in the system of scientific communication / G. Shemayeva // Ref. Gazette. — 2006. — № 5. — S. 8–13. (in Ukrainian)
  15. Yaroshenko T. O. Editions in the system library information resources. Monograph / T. O. Yaroshenko. — K. : Knowledge, 2010. — 215 s. (in Ukrainian)
  16. Yaroshenko T. O. Electronic Journal of Information System Resource of the Library: the second half of XX – the beginning of XXI century. / Dissertation for the degree of candidate of historical sciences. — National Library named V. I. Vernadsky / T. O. Yaroshenko. — Kyiv, 2008. (in Russian)
  17. Yaroshenko T. O. Electronic journal publications in the mirror in the professional press / Tetiana Yaroshenko // Bulletin of the Book. House. — 2006. — № 5. — S. 29–32. (in Ukrainian)